

"Şecaat, iffet, hikmetin mezcinden ve hülasasından hasıl olan adl ve adalete işarettir..." izah eder misiniz, bu üçünün birleşmesinden adalet doğmasını nasıl anlayabiliriz?

Şehvet, öfke ve akıl kuvveleri insanın nebati, hayvani ve insani yönünün temeli gibidir. Yani insanın mahiyet ve fıtrati bu üç duygu üzerinde şekilleniyor. Allah bu üç duyguya fitri bir sınır koymadığı için bu üç duygu bir terbiye ve ıslah görmez ise önündeki her şeyi yıkıp yok etme kabiliyetindedir.

Dünyada ki bütün kavga ve zulümlerin temelinde bu üç duygunun ifrat ve tefrit mertebeleri vardır. Bütün güzelliklerin ve adaletlerin temelinde de bu üç duygunun vasat şekilde işlemesi vardır. Bu vasat şekilde işlemesi ya İslam terbiyesi ile ya da başka kanun ve nizamların baskısı ile oluyor.

Kuvve-i Akliye İşaratü'l İ'caz da şu şekilde tarif ediliyor Ve keza, kuvve-i akliyenin tefrit mertebesi gabâvettir ki, hiçbir şeyden haberi olmaz. İfrat mertebesi cerbezendir ki, hakkı bâtıl, bâtılı hak suretinde gösterecek kadar aldatıcı bir zekâyâ malik olur. Vasat mertebesi ise hikmettir ki, hakkı hak bilir, imtisal eder; bâtılı bâtıl bilir, içtinap eder. İşârâtü'l-İ'câz - Fâtiha Sûresi

Aklın üç mertebesinden ikisi batıl birisi haktır. Batıl olanlar aklın ifrat ve tefrit makamları hak olan ise vasat makamıdır. İfrat makamı cerbeze tefrit makamı gabavettir. Vasat makamı ise hikmettir.

Kuvve-i Gadabiye İşaratü'l İ'caz da şu şekilde tarif ediliyor Ve keza, kuvve-i gadabiyenin tefrit mertebesi, cebanettir ki korkulmayan şeylerden bile korkar. İfrat mertebesi tehevürdür ki, ne maddî ve ne mânevî hiçbir şeyden korkmaz. Bütün istibdadlar, tahakkümler, zulümler bu mertebenin mahsulüdür. Vasat mertebesi ise şecaattir ki, hukuk-u diniye ve dünyeviyesi için canını feda eder, meşru olmayan şeylere karışmaz. İşârâtü'l-İ'câz - Fâtiha Sûresi

Kuvve-i şehviye İşaratü'l İ'caz da şu şekilde tarif ediliyor Meselâ, kuvve-i şehviyenin tefrit mertebesi humuddur ki, ne helâle ve ne de harama şehveti, iştihası yoktur. İfrat mertebesi fücurdur ki, namusları ve ırzları pâyimal etmek iştihasında olur. Vasat mertebesi ise iffettir ki, helâline şehveti var, harama yoktur. İşârâtü'l-İ'câz - Fâtiha Sûresi

İnsanın diğer kuvve ve hasseleri bu üç temel duygudan beslenir ve gücünü ondan alır demekte bir sakınca yoktur.

Mesela göz görebilmek için şehvet ile elde edilen yemek içmekten gıda alıyor. Tabiri yerinde ise bu duygular insan mekanizmasının elektriği gibidir.